

sko-hrvatsko prijestolje dovesti svoga anžuvinskog kandidata. Veći dio rada posvećen je analizi suptilnih diplomatskih nastojanja papinstva kojima je uspjelo pridobiti veći dio dotad nesklonog plemstva i klera na svoju stranu.

Prilozi objavljeni u ovom zborniku kvalitetan su doprinos neistraženim medijevalnim problemima. I ovime se ukazuje na potrebu za cjelovitim, interdisciplinarnim pristupom srednjovjekovnoj povijesti u kojoj je diplomatska aktivnost njezinih aktera nemali dio onog što nam je uopće sačuvano.

Margareta Matijević

Ivica GOLEC, **Povijest školstva u Petrinji 1700.–2000.**, Matica hrvatska Petrinja, Petrinja, 2000., 561 str.

U povodu tristote obljetnice petrinjskog školstva, Matica hrvatska istoga grada tiskala je vrijednu knjigu, koja je plod višegodišnjega studioznog istraživanja petrinjskog povjesničara Ivica Goleca. Ovo izdanje, uz već prije objavljene knjige *Povijest grada Petrinje 1240.–1592.–1992.* i *Petrinjski biografski leksikon*, upotpunjuje svojevrsnu autorovu trilogiju petrinjske povijesti. Golec je konzultirao brojnu izvornu građu (iz Bečkoga ratnog arhiva, Hrvatskoga državnog arhiva, Državnog arhiva Sisak–Sabirni centar Petrinja, Državnog arhiva u Bjelovaru), brojne tiskane izvore, godišnja izvješća, zakone, memoarsku građu i literaturu. Knjiga sadrži uvod, deset kronološki podijeljenih cjelina, zaključak, kratki sažetak na nekoliko jezika, popis izvora, literature i slikovnih priloga te kazalo osobnih imena.

U uvodnom poglavlju (19–23) autor iznosi probleme s kojima se susreo u istraživanju, navodi pionirske pokušaje svojih prethodnika, koji su uglavnom nepotpuno pisali o petrinjskom školstvu, opisuje arhivsku građu kojom se koristio, a navodi i autore važnijih knjiga o petrinjskom školstvu.

Prvi dio (25–52) donosi kratak repetitorij petrinjske društveno-političke stvarnosti od osnutka prve škole, zabilježene 1700., koju su vodili franjevci nastanjeni u obližnjoj Hraštovici, do 1825. godine. Zahvaljujući položaju glavnoga vojnog tabora obiju banskih pukovnija, Petrinja postaje važno vojnokrajiško središte, kojem gravitiraju brojna obližnja sela, a taj će nemali značaj potvrditi i carska odredba o osnutku Normalne škole 1774., koje su slovile kao najbolje i najkvalitetnije, što je tad bio rijedak privilegij i znatno većih gradova od Petrinje.

Drugi dio (53–95) sažeto prikazuje djelovanje Normalne škole u Petrinji od 1825. do 1860. godine te početke Djevojačke, Geometrijske, Glazbene i škole za djecu pravoslavnih građana. Veliku dobrobit razvoju petrinjskog školstva pružilo je i Krajiško školsko ravnateljstvo, koje je, osim kratke epizode u Bjelovaru, stalno bilo smješteno u Petrinji.

Treći i najveći dio knjige (97–318) započinje pregledom društveno-političkih odnosa u Petrinji od 1860. do razvojačenja Vojne krajine 1881. godine. U tom razdoblju Petrinja od bivšega vojnog komuniteta prerasta u grad, na cijelom području bivše Vojne krajine nestaju stoljetne krajiške pukovnije, da bi na kraju promatranog razdoblja Petrinja postala

važno administrativno, upravno i sudsko središte Zagrebačke županije. Godine 1860. Petrinja dobiva »malu realku«, uglavnom financiranu od vojnog komuniteta. Godine 1871. Glavna škola, uz koju su posredno ili neposredne bile vezane sve kasnije petrinjske školske ustanove, prerasta u Učiteljsku školu. Zahvaljujući razumijevanju građana i nastojanju vojnih vlasti, prigodni i neredoviti učiteljski pedagoški tečajevi postaju iste godine Učiteljska škola, koja će kroz idućih deset godina biti jedino žarište obrazovanja učitelja u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini. Razmjerno dosta prostora posvećuje poznatom, višednevnom štrajku polaznika petrinjske Učiteljske škole u studenom 1936. godine, što je izazvalo dvogodišnje zatvaranje škole. Kroz razdoblje od 1874. do 1945. godine autor prati i djelovanje »male realke«, koja 1933. prerasta u Državnu gimnaziju i uz Učiteljsku akademiju svakako je najreprezentativnija petrinjska školska ustanova. Uz Djevojačku školu, koju Petrinjci bezuspješno pokušavaju uzdignuti na višu razinu, u Petrinji se 1900. godine osniva i Ženska stručna škola, koja će odgajati djevojčice u potrebama modernog kućanstva, a djelovat će kroz 32 godine, da bi kasnije od nje nastala trogodišnja zanatska škola. Prati i razvoj Vinogradarsko-voćarske škole osnovane 1893., u čijem sastavu kasnije djeluje i Gospodarska škola za domaćice, a i daljnje djelovanje Glazbene, Šegrtske i Srpske pravoslavne škole.

Četvrti dio (319–329) posvećen je zabavištu odnosno vrtiću, za čijim je otvaranjem potrebu aktualizirala II. opća učiteljska skupština održana u Petrinji 1874. godine. Prvo zabavište djeluje u Petrinji od 1881., a izmjenjivat će ih se nekoliko s kraćim prazninama, jer je redovitost održavanja odgojnog procesa uglavnom zavisila od angažmana i motivacije lokalnih učiteljica. Peti dio (331–346) raspravlja o učiteljskim skupštinama i njihovoj važnosti u širim hrvatskim razmjerima. Osim Kotarske i skupštine Banskog okružja, autor najveći dio ovog poglavlja posvećuje ozračju oko održavanja II. opće hrvatske učiteljske skupštine koja je održana u Petrinji kolovoza 1874. godine, te analizi i zaključcima donesenim na njoj.

Šesti dio (347–395) posvećen je učiteljskim i đačkim društvima koja djeluju u Petrinji od 1881. do 1940. godine, među kojima su važna *Iskra*, *Zora*, *Savez trezvene mladeži*, *Jadranska straža*, podmladak Crvenog križa, podružnice Ferijalnog saveza, skautska društva, *Hrvatski junak*, sokolska društva i druga. Posebno ističe važnost dobrotvornog društva za potporu petrinjskim učenicima, koja je svojim redovitim priložima bila dobrodošla pomoć brojnim polaznicima petrinjskih škola i dragocjen poticaj u njihovu kasnijem radu. Sedmi dio (397–423) prati djelovanje osnovnih škola od 1945. do 2000. godine, od kojih prva nastaje preustrojem Državne realne gimnazije, a od 1953. održava redovitu osmogodišnju nastavu. Godine 1960. narasle potrebe uvjetuju cijepanje dotad jedinstvene škole od koje nastaju prva i druga osnovna škola. Godine 1980. Petrinja će dobiti još jednu školu *Mate Lovraka* ili popularno treću osnovnu. Dio prostora autor posvećuje i djelovanju spomenutih škola u progonstvu tijekom velikosrpske okupacije Petrinje 1991.–1995. godine.

Osmi dio (425–462) uglavnom sažeto donosi prikaze djelovanja pojedinih petrinjskih školskih ustanova poslije 1945. godine. Osim nezaobilazne preparandije i gimnazije, tu su i prilozi o djelovanju ostalih srednjoškolskih ustanova u Petrinji 1956.–1991. godine, od kojih posebno valja izdvojiti Tehničku školu za mesoprerađivače, koja je obučavala

mesare potrebne Mesnoj industriji Gavrilović. Isto poglavlje sadrži i ulomak o djelovanju Glazbene škole u Petrinji, od čijih se polaznika većinom stvarao kadar uglednoga amaterskog pjevačkog društva »Slavuj«. U ovom je poglavlju sadržan i dio o predškolskom djelovanju u Petrinji od 1956.–2000. godine. Učiteljska škola u cijelosti ispunja deveti dio (463–473). Godine 1961. prerasta u Pedagošku akademiju, a 1997. u Visoku učiteljsku školu, koja kao takva u Petrinji djeluje i danas. Posljednji, deseti dio (475–484), prati razvoj osnovnog školstva na području općine Petrinja od početaka 19. stoljeća do danas.

Knjiga još sadrži autorova zaključna razmatranja (485–490), sažetke (491–503), kratice, opsežan pregled uporabljenih izvora i literature (507–516), popis slikovnih priloga (517–526) i kazalo osobnih imena (529–561).

Autor je naglasio važne sastavnice svih dvadeset petrinjskih škola, studiozno i utemeljeno je donio njihov historijat, a 232 slikovna priloga posebno su bogatstvo ove monografije. Ovakva sinteza može biti model i za buduća slična istraživanja, a posebno valja istaknuti doprinos samoj povijesti grada Petrinje, koja upravo autorovim pregnućem postaje jedan od povijesno bolje obrađenih hrvatskih gradova.

Margareta Matijević

Stanislav STOLARIK, Humenski zavod i trojica košičkih mučenika, Zagreb – Križevci, 2000., 150 str.

Knjiga »Humenski zavod i trojica košičkih mučenika« deveti je svezak u izdanju Matice hrvatske Križevci u ediciji Škrinja. Knjigu je sa slovačkog jezika prevela Dubravka Sesar. Hrvatsko izdanje ovoga dijela knjige (na slovačkom izdanog 1995.) rezultat je suradnje triju izdavača: Matice hrvatske Križevci, Matice slovačke Zagreb, i Župe sv. Ane Križevci. Knjiga je izdana u povodu pete obljetnice kanonizacije Marka Križevčanina, Melkiora Grodeckog i Stjepana Pongraca, trojice košičkih mučenika koje su kalvinisti 1619. mučili i ubili u Košicama. Napisao ju je slovački svećenik Stanislav Stolarik, profesor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Prešovu. Uvodnu riječ hrv. izdanju napisao je zagrebački nadbiskup Josip Bozanić.

Knjiga se sastoji od više poglavlja. Počinje prikazom položaja Katoličke crkve u Ugarskoj uoči Mohačke bitke (1526.), a završava prikazom homilije kardinala Franje Kuharića na domovinskoj proslavi kanonizacije sv. Marka Križevčanina, održanoj 10. rujna 1995. u Križevcima. Sadržaj djela je raznolik. U središtu autorove pozornosti nalaze se život i djelo te mučenička smrt trojice katoličkih svećenika u Košicama 1619. g.: Stjepana Pongracza, Melkiora Grodeckog i Marka Križevčanina. Autor zatim govori o vjerskim i političkim prilikama u Slovačkoj u XVI. i prvoj polovici XVII. st. Bilo je to doba ratova s Turcima, borbâ za ugarsko-hrvatsko prijestolje, ali i doba građanskih i vjerskih sukoba, širenja reformacije, otpora feudalaca carskom i kraljevskom centralizmu i apsolutizmu.

Opisujući te prilike, autor ističe ulogu isusovaca u kulturnom razvoju Slovačke. Posebno značenje za taj razvoj imalo je mjesto Humenno i tamošnji isusovački zavod koji je uvelike zaslužan što se reformacija u Slovačkoj nije dublje ukorijenila na tom području. Po mi-